

BIJBELSTUDIE 8

MARIA EN ELISABET

✦ BIJBELTEKST: *Lucas 1:39-56*

Toelichting

Deze perikoop biedt een van de intiemste scènes uit het begin van het Lucas-evangelie. Tegelijkertijd is het een tekst van hoog profetisch en daarom maatschappelijk gehalte. De tekst verbindt de levensverhalen van Elisabet en Maria met elkaar en staat bol van de verwijzingen naar de Schriften van Israël. Meer dan ‘zomaar’ een ontmoeting tussen twee zwangere vrouwen – hoewel, dat dát juist de encensering is, een nadrukkelijk onderdeel van de ‘wereld van de vrouw’, is ook van belang! – draagt deze tekst ook bij aan de grote verhaallijn van het Lucas-evangelie. Vrouwen zijn daarin van belang, zoals deze tekst laat zien; van belang is eveneens de nauwe relatie tussen het grote verhaal van Israël met God, het optreden van Johannes de Doper en het levensverhaal van Jezus. Dit verband wordt op verschillende manieren gelegd. De nauwe familiebanden tussen Johannes en Jezus binnen het volk Israël, zoals die geschetst worden in deze perikoop, zijn daar één onderdeel van.

Twee vrouwen staan centraal in deze verzen, terwijl ze beiden naar de God van Israël verwijzen als de bron van hun geluk en het welzijn van hun volk, Israël. Hun woorden zijn deel geworden van de gebedstraditie van het christendom: het lied van Maria is bekend geworden als het ‘Magnificat’ – het is onderdeel van iedere vesperviering of *evensong* – de woorden van Elisabet aan Maria zijn deel geworden van het ‘Ave Maria’, het ‘Weesgegroet’ in de katholieke tradities van het westerse christendom: ‘Gezegend ben jij onder de vrouwen, en gezegend is de vrucht van je schoot.’ Het is zo een tekst met grote impact. Tegelijkertijd staan Maria en Elisabet model voor ieder die vertrouwt op de God van Israël. In haar loflied op God bezingt Maria eerst haar eigen ervaringen met God (vers 46-49), daarna schakelt ze over naar een breder perspectief: wat haar aan goeds overkomen is, gebeurt in het groot aan iedereen die gering is, of aan elk volk dat in het nauw zit, met name Israël als Gods volk. Dit zegt Maria in het voetspoor van Hanna, de moeder van de grote

profeet Samuel, op wiens loflied het hare gebaseerd lijkt (zie 1 Samuel 2:1-10). Tegelijkertijd echoot de zwangerschap van Elisabet – op hoge leeftijd, na lange, pijnlijke kinderloosheid, en met een profeet als kind – ook die van Hanna. Haar zoon Samuel, de profeet, is iemand in wiens voetspoor Johannes, Elisabets zoon, zal treden.

Naast het lied van Maria staat ook de groet van Elisabet aan Maria in een breder verband. Later in het leven van Jezus herhaalt een andere vrouw deze woorden bijna letterlijk: ‘Gelukkig de schoot die u gedragen heeft en de borsten waaraan u gedronken hebt!’ (11:27); Jezus antwoordt hierop: ‘Gelukkiger zijn zij die naar het woord van God luisteren en ernaar leven’ (11:28). Het ‘ja’ van Maria toen de engel Gods woord tot haar sprak, is zo een model voor iedereen die zich laat aanspreken door dit woord. Wat er in het klein gebeurt in het leven van Maria kan zo in het groot voor ieder mens gelden. Maria belichaamt op deze manier de omgang van God met de mens, met name de mens die in het nauw zit. Dit is een vorm van analogie tussen de levens van Lukas’ hoofdpersonen en de levens van de lezers, dat in het levensverhaal van Jezus, de bulk van het Lucas-evangelie, nadrukkelijk terug zal komen: Jezus belichaamt eveneens de geschiedenis van God met Israël en wel zo dat hij zijn eigen ‘doortocht’ (‘exodus’; Lucas 9:31) zal beleven, weer als voorganger voor iedereen die deze weg met hem wil gaan.

In zijn tijd en context geplaatst, zijn er ten minste twee aspecten van de tekst die opvallen naast de grote lijnen van de continuïteit tussen Israël, Johannes en Jezus en de belichaming van Gods omgang met de mens door Maria (en Elisabet) zoals die in het leven van Jezus nog intensiever zal worden. Het eerste is de rol van de twee vrouwen op zich; het tweede is de inhoud van Maria’s lofzang.

Het ‘inzoomen’ op Maria’s bezoek aan Elisabet is, naast de aandacht die er was voor deze twee vrouwen in het begin van het Lucas-evangelie, een goed voorbeeld van de plaats die vrouwen in dit evangelie innemen. Delen van de wereld ‘binnen’ het huis, een sfeer die sterk met vrouwen (en niet met mannen en al helemaal niet met het publieke, politieke leven) geassocieerd werd, worden door Lucas’ vertelkunst zichtbaar én theologisch (en daarom maatschappelijk en politiek) relevant gemaakt. De lezer kijkt als het ware mee naar binnen, de privésfeer in, waardoor deze ‘openbaar’ gemaakt wordt. Het lijkt een vroege vorm van het erkennen van het ‘alledaagse’ als theologisch relevant. In ieder geval betekent het dat deze mensen en hun stemmen er voor Lucas bij uitstek toe doen

en dan wel als eigen, zelfstandige, zelfbewuste en geïnspireerde stemmen. Daarom is de manier waarop Lucas de vrouwen weergeeft ook veel meer dan ‘alledaags’ of ‘eenvoudig’: bij hen is de kern van zijn evangelie al te vinden, zoals dat al eerder het geval was bij de aankondiging van hun beider zwangerschappen. Hier, in deze perikoop, treden ze beiden op als vervuld van de Geest en als profetisch begaafde mensen. Elisabet is de eerste die in Maria de ‘moeder van de Heer’ herkent (vers 43) en ze doet dit omdat ze van de Geest vervuld is. Daarmee is Elisabet – als zwangere vrouw, ergens in het Judese bergland! – de eerste die Jezus als Heer belijdt in het Lucas-evangelie; ‘Jezus is de Heer’ was de kern van het vroegchristelijke geloof (zie Handelingen 11:20). Tegelijkertijd vloeit Maria’s loflied, aansluitend bij Hanna’s loflied, over van verbanden met de Schriften van Israël (vergelijk Psalm 89:14; Spreuken 3:34; Haggai 2:22; Sirach 10:14; 1 Samuel 2:8; Ezechiël 21:31; Psalm 107:8-9; 146:7; 34:10-11; Jesaja 41:8-9; Exodus 32:13; 2 Koningen 13:23; Psalm 100:5 – op volgorde van het verband met Maria’s lied) en wijst op verschillende manieren vooruit naar thema’s uit Jezus’ verkondiging, die in dezelfde lijn staat (zie bijvoorbeeld Lucas 6:21, 25). De kern van dit alles is dat wat Maria zelf zegt in vers 52: ‘Heersers stoot hij van hun troon en wie gering is geeft hij aanzien.’ Vanuit hun publiek gemaakte privésfeer treden Maria en Elisabet zo op als zelfstandige figuren die de kern van Israëls geloofstraditie belichamen.

De inhoud van Maria’s lofzang, zoals net samengevat, staat natuurlijk in de onmiddellijke context van het Lucas-evangelie en dat is de wereld van het Romeinse Rijk, waarbinnen Israël, als onderworpen volk, een marginale rol speelde (zie de verwijzing naar het bergland van Judea in vers 39; de geografische setting is ook een politieke setting). Politiek en spiritueel was dit, zeker na de verovering en verwoesting van Jeruzalem en de tempel in 70, in hoge mate traumatisch voor Joden – en dus voor de vroege christelijke beweging binnen het Jodendom. De wereld van dit rijk was er ook een waarin ongelijkheid, armoede en honger aan de orde van de dag was. Dit zijn tevens de thema’s die Maria benoemt in haar loflied: de onderdrukking van Israël (als volk!) komt aan de orde (vers 54-55), net zoals machtsongelijkheid (vers 51-52), honger en daarmee onrechtvaardig verdeelde rijkdom (vers 53). Zoals alle goede theologie houdt Maria’s loflied zo een blauwdruk voor een andere wereld in, één die gebaseerd is op Gods gerechtigheid en barmhartigheid en die, zoals alle goede profetie, bestaande verhoudingen die onrechtvaardig en onbarmhartig zijn aan de kaak stelt.

Vragen

De hoofdlijn van deze perikoop is de doorgaande lijn van Gods omgang met de mens, belichaamd door Maria en Elisabet, in harmonie met de ervaringen van Israël en vooruitwijzend naar het optreden van Johannes en Jezus, en de inhoud hiervan: Gods barmhartigheid en gerechtigheid. Vertolkers van dit alles zijn Elisabet en Maria in de setting van hun ontmoeting als twee zwangere vrouwen in Judea.

1. Maria zingt Gods lof omdat God barmhartig en rechtvaardig is in een onbarmhartige en onrechtvaardige wereld; in haar tijd had dat te maken met de situatie van het Romeinse Rijk. Hoe zou ze vandaag haar lied zingen? Op welke punten spreekt het je eigen manier van leven aan? Op welke manieren de bredere maatschappij?
2. In het Lucas-evangelie kijkt en luistert de lezer mee naar stemmen van mensen die publiek optreden, zoals Jezus en Johannes, en mensen die meer in de privésfeer hun zegje doen, zoals Elisabet en Maria. Allebei zijn belangrijke bronnen voor theologie en daarom voor spiritualiteit. Welke bronnen spelen voor jouzelf een rol? Waarom?

Bijeenkomst 8: Maria en Elisabet (Lucas 1:39-56)

1. Elisabet benoemt heel direct dat ze in Maria de moeder van de Heer herkent en prijst haar. Dat zegt iets over Jezus (hij is de Heer), het zegt ook iets over Maria: ze is iemand die volmondig 'ja' gezegd heeft tegen God. Zijn er mensen – in heden en verleden – die je ook op die manier zou durven aanwijzen? En waarom? Zijn er momenten dat je zélf het gevoel had voluit 'ja' te zeggen tegen God? Ga hier eens met elkaar over in gesprek.
2. We lijken in dit verhaal een vroege vorm tegen te komen van het erkennen van het 'alledaagse' als theologisch relevant. Bespreek met elkaar of en (zo ja) hoe je God in het alledaagse kunt ontmoeten.